

3.1.2 VÝKONNOSŤ POĽNOHOSPODÁRSKEHO, LESNÍCKEHO A POTRAVINÁRSKEHO SEKTORU

Podiel odvetvia **poľnohospodárstva** na ukazovateľoch národnej ekonomiky od roku 1995 do roku 2004 klesal. Podiel poľnohospodárstva na ukazovateľoch národnej ekonomiky v roku 2003 zobrazuje tabuľka:

Tabuľka: 3.1.2.1: Podiel poľnohospodárstva na ukazovateľoch národnej ekonomiky v roku 2003

na HDP	4,14 %
na tvorbe hrubého fixného kapitálu	2,85 %
pridanej hodnote	5,02 %
zamestnanosti	5,43 %
priemernej mzde	73,30 %

Zvýšenie účasti poľnohospodárstva na makroekonomickej výkonnosti slovenskej ekonomiky bolo sprevádzané pokračujúcim poklesom zamestnanosti v poľnohospodárstve a jej podielu na celkovej zamestnanosti s pozitívnym vplyvom na rast produktivity práce, meranej pridanou hodnotou na zamestnanca a na efektívnejšie využitie dotácií. Napriek uvedeným pozitívnym trendom vývoja sa prehĺbila mzdová disparita medzi poľnohospodárstvom a národným hospodárstvom.

Z hľadiska veľkosti podnikov sa veľkostná úroveň poľnohospodárskych podnikov SR od ostatných krajín EÚ naďalej výrazne líši. Stále silnejúci vplyv obchodných reťazcov naďalej veľmi výrazne **oslabuje pozíciu prvovýrobcov a spracovateľov na trhu.**

Tabuľka 3.1.2.2: využitie poľnohospodárskej pôdy a štruktúra fariem

Využitie poľnohospodárskej pôdy	% ornej pôdy/TTP/ viacročné plodiny	62,047%/36,393%/1,391%
Štruktúra fariem	Počet fariem	71 740
	Využitá poľnohospodárska pôda	2 137 500 ha
	Priemerná veľkosť a rozdelenie fariem (do 5/5-50/nad 50 ha využitej p.p.)	48 ha (2,5%/1,7%/95,8%)
	Priemerná ekonomická veľkosť a rozdelenie fariem (do 2/2-100/nad 100 ESU)	26,8 ESU (0%/87,6%/12,4%)
	Pracovná sila	118 630 (AWU)

Zdroj: Eurostat

Výmera využívanej poľnohospodárskej pôdy dosiahla v roku 2003 oproti roku 2002 „mierny“ pokles o 98 924 ha. Celková výmera ornej pôdy sa v roku 2003 oproti roku 2002 takisto rapídne znížila (až o 51 222 ha). Percento zaornenia dosiahlo 62,05 %

Podľa štruktúrneho cenzu fariem vykonaného Eurostatom v roku 2003 využívalo 71 740 fariem 2 137 500 hektárov poľnohospodárskej pôdy. Priemerná veľkosť fariem je 48 ha, pričom najväčší podiel z celkovej rozlohy (95,8%) mali farmy s priemernou výmerou využitej poľnohospodárskej pôdy v kategórii nad 50 ha. Priemerná výmera v tejto kategórii podnikov bola 1372 ha. Pri prepočte ekonomickej veľkosti fariem podľa prírastku hrubej pridanej hodnoty je ekonomický potenciál väčšiny fariem v rozmedzí 2-100 ESU. Na Slovensku hospodári veľké množstvo fariem s relatívne malou celkovou výmerou, ktorých ekonomický potenciál je relatívne nízky (v priemere 26,8 ESU).

Z regionálneho hľadiska bolo v roku 2003 v Bratislavskom kraji na poľnohospodárske účely využitých 85 230 ha, na západnom Slovensku 825 260 ha, na strednom 581 460 ha a na

východnom 645 560 ha pôdy. Najviac fariem, teda až 29 020 sa nachádza na západnom Slovensku. Na strednom Slovensku je 21 200 a na východnom 19 200 fariem. Najmenej, len 2 320 fariem sa nachádza v Bratislavskom kraji.

Podľa štrukturálneho cenzu fariem pracovalo na plný úväzok v poľnohospodárstve SR celoročne 118 630 zamestnancov. V Bratislavskom kraji dosiahol prepočítaný počet pracovníkov hodnotu 4 870. Ak porovnáme západné, stredné a východné Slovensko, tak zistíme, že najväčšia pracovná sila bola v roku 2003 na západnom Slovensku (51 430), potom na strednom Slovensku (31 860) a nakoniec na východnom Slovensku (30 470).

LESNÉ HOSPODÁRSTVO

Podiel lesného hospodárstva na makroekonomike SR zaznamenal v roku 2003 malé oživenie. Pri raste HDP hospodárstva SR v bežných cenách o 11,5 % podiel na trhovo realizovanej produkcii SR sa nezmenil. Nepriaznivo sa prejavila recesia v cenách dreva v Európe a tiež nevyjasnené reštrukturalizačné opatrenia v podnikateľskej oblasti a v niektorých lesníckych inštitúciách. Napriek ďalšiemu zlepšovaniu podmienok získavania cudzieho finančného kapitálu (zníženie diskontnej miery o 0,25 % a nadväzne aj úrokových sadzieb komerčných bánk takmer o 4% pri úveroch) zostala úroveň investovania v lesnom hospodárstve pomocou cudzích zdrojov na nezmenenej úrovni. HDP lesného hospodárstva sa oproti roku 2002 zvýšilo o 0,6 mld. a to v dôsledku zvýšenia predaja dreva, zníženia subvencií a čiastočne aj spresnenia čiastky daní. Dlhodobá nepriaznivá tendencia vývoja disparity rastu priemernej mesačnej mzdy medzi hospodárstvom SR a lesným hospodárstvom sa v roku 2003 zlepšila o 2,85%. Priemerné mesačné mzdy v lesnom hospodárstve boli v roku 2003 nižšie oproti hospodárstvu SR o 11,51 %, avšak v roku 2002 to bolo až o 14,36%.

Tabuľka 3.1.2.3: štruktúra lesného hospodárstva a produktivita v roku 2003

Štruktúra lesného hospodárstva	Výmera lesov vhodných pre dodávky dreva (FAWS)	1 739 596 ha
	Vlastníctvo (% výmera FAWS spadajúce pod „oprávnené“ vlastníctvo)	14,3 % (rok 2000)
	Priemerná veľkosť súkromných podnikov (lesné pozemky a nelesná drevinová vegetácia)	24 ha
Produktivita lesného hospodárstva	Čistý priemerný ročný prírastok (FAWS)	6,58 m ³ /rok/ha

ŠTRUKTÚRA LESNÉHO HOSPODÁRSTVA

Rozloha oblasti, ktorá nie je výrazne ovplyvnená environmentálnymi, právnymi a ekonomickými obmedzeniami je 1 739 596 ha. Z celkovej rozlohy 1 929 310 ha porastovej pôdy je vhodných pre dodávky dreva viac ako 90 %.

Tabuľka 3.1.2.4: vývoj výmer kategórií lesov a lesov využiteľných na produkciu dreva

Kategórie lesov	Rok									
	1990		2000		2003		2004		2005	
	tis. ha	%	tis. ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Hospodárske	1367,1	71,1	1273,8	66,3	1 284 456	66,6	1 294 009	67,0	1 307 723	67,7
Ochranné	258,5	13,5	306,7	16,0	324 840	16,8	326 536	16,9	327 843	17,0
Osobitného určenia	230,9	12,0	340,9	17,7	320 014	16,6	310 147	16,1	296 079	15,3
Pozemky určené na zalesnenie	65,2	3,4	-	-	-	-	-	-	-	-
Spolu PP	1921,7	100	1921,4	100	1 929 310	100	1 930 692	100	1 931 645	100
Lesy využiteľné na produkciu dreva (FAWS)					1 739 596	90,2	1 746 584	90,5	1 751 164	90,7

Od roku 1990 sa neustále posilňuje ochranná funkcia lesov na úkor ich hospodárskeho využívania. Zároveň sa zvyšuje podiel lesov využiteľných na produkciu dreva z celkovej porastovej pôdy (o 0,5 p.b. oproti roku 2003).

14,3 % rozlohy vhodnej na dodávky dreva spadá pod vlastníctvo miest a obcí alebo súkromné vlastníctvo. Jedná sa o vlastníctvo poľnohospodárskych družstiev, súkromné, spoločenstevné, cirkevné, obecné a neznáme. Nejedná sa o lesy, ktoré patria štátnym organizáciám. Priemerná veľkosť súkromných podnikov v lesnom hospodárstve je 24 ha.

PRODUKTIVITA LESNÉHO HOSPODÁRSTVA

Produktivita lesného hospodárstva je vyjadrená celkovým bežným prírastkom po zohľadnení prirodzených strát prepočítaným na hektár FAWS. V roku 2003 bol čistý priemerný ročný prírastok v lesnom hospodárstve 6,58 m³ /ha. Vo vývoji celkového bežného prírastku spolu i na ha možno pozorovať ich postupné zvyšovanie, čo súvisí s aktuálnym vekovým zložením lesov a vývojom zásob dreva v lesoch SR. Vývoj celkového bežného prírastku je od roku 2000 vyrovnaný.

Tabuľka 3.1.2.5: Vývoj celkového bežného prírastku

Ukazovateľ	Rok				
	1990	2000	2003	2004	2005
Celkový bežný prírastok (tis. m ³)	13 428	11 204	11 451	11 534	11 584
Celkový bežný prírastok na ha FAWS (m ³)	-	-	6,58	6,60	6,62
Ťažba dreva (tis. m ³)	5 276	6 218	6 652	7 268	10 190
Podiel ťažby dreva (%)	39,3	55,5	58,1	63	88

Výška ťažby v roku 2005 bola ovplyvnená spracovaním dreva z kalamity v novembri 2004.

POTRAVINÁRSTVO

Podniky potravinárskeho priemyslu SR disponovali v roku 2003 dostatočným počtom výrobných kapacít s rozdielnym trendom medziročných zmien v jednotlivých výrobách (rast aj pokles)..

Najvýraznejšie medziročné zvýšenie využitia kapacít spracovateľského priemyslu nastalo vo výrobe mrazených zeleninových výrobkov (o 31,1 bodu), jatočného hovädzieho dobytku (o 14,8 bodu), vína (o 13,8 bodu), mrazených ovocných výrobkov (o 13,4 bodu), kyslo mliečnych výrobkov (o 12,1 bodu). Najviac pokleslo využitie najmä vo výrobe výrobkov z hydiny (o 42,5 bodu), jedlých rastlinných tukov (o 26,5 bodu), sterilizovanej zeleniny (o 20,5 bodu), mäsových výrobkov (o 20,2 bodu), droždí (o 17 bodu), zomelku raže (o 11,6 bodu) a v spracovaní olejnatých semien (o 8,5 bodu).

Vo výrobe potravín, nápojov a tabakových výrobkov medziročne vzrástol objem obstaraných investícií so zrýchlením medziročného tempa ich rastu. V rámci štruktúry obstaraných hmotných investícií sa medziročne zvýšil podiel investovania do budov a stavieb (o 9,6 p. b.) a naopak znížil do strojov a zariadení (o 6,6 p. b.) a dopravných prostriedkov (o 1,9 p. b.).

Financovanie investícií zo zahraničných zdrojov si zachovalo klesajúcu tendenciu a smerovali prevažne do strojov a zariadení. Posilnenie investičnej aktivity sa prejavilo na medziročnom zvýšení obstaraných investícií (17,7 %), najmä kvôli prispôbeniu sa štandardom Európskej únie. Medziročne najviac zvýšili investovanie vo vinárskom (278 %), škrobárenskom (227 %), mlynskom (199 %), mäsovom (191 %) a hydinárskom (132 %) priemysle, pritom najviac investovali v roku 2003 podniky mäsového, mliekarenského, pivovarnícko-sladovníckeho, škrobárenského a hydinárskeho priemyslu. V rámci štruktúry celkových obstaraných investícií v roku 2003 tvorili budovy a stavby 29 % a stroje, prístroje a zariadenia 59 %.

Podiel investícií do životného prostredia sa medziročne zvýšil z 0,33 % na 0,61 % pri ich zvýšení o 117 % na 41 mil. Sk.

ĽUDSKÝ KAPITÁL

Zamestnanosť v pôdohospodárstve (vrátane lesníctva) poklesla (v porovnaní s rokom 1999) vo všetkých vidieckych regiónoch. Napriek tomuto kontinuálnemu poklesu zamestnanosti, poľnohospodárstvo a lesníctvo zohráva v regionálnej zamestnanosti významnú úlohu. Spolu v 21 okresoch prevyšovala v roku 2003 zamestnanosť v pôdohospodárstve 10% z celkového počtu pracujúcich v okrese.

Štrukturálne zmeny vo vývoji pracovných síl v agrárnom sektore v posledných rokoch spočívali v masívnom vytlačaní nekvalifikovaných a nízko kvalifikovaných pracovných síl (väčšinou do evidencie v nezamestnanosti) a nižšej dynamike znižovania stavov vzdelanejších a kvalifikovanejších pracovníkov. "Nasávacia schopnosť" poľnohospodárskej prvovýroby z hľadiska zamestnanosti je aj vzhľadom k súčasnému nadbytku uvoľnených pracovných síl na trhu práce minimálna a skôr bude zamestnávať voľné pracovné sily v obdobiach vysokej potreby sezónnej práce.

Zmiernenie, resp. odstránenie negatívnych charakteristík trhu práce (pretrvávajúca vysoká úroveň dlhodobej nezamestnanosti, veľmi vysoká nezamestnanosť osôb s nízkym vzdelaním, vysoká nezamestnanosť mladých ľudí, veľké regionálne rozdiely v nezamestnanosti, extrémne vysoká nezamestnanosť rómskej národnostnej menšiny, nízka mobilita pracovných síl a absencia širokej palety flexibilných foriem zamestnanosti) si vyžadovalo, aby politiku zamestnanosti a politiku trhu práce podporoval širší proces reforiem a systémových zmien, na ktorých prípravných prácach sa začalo v roku 2003. Významným východiskovým dokumentom pre naštartovanie prípravných prác na reformách bola Stratégia podpory rastu zamestnanosti prostredníctvom zmien sociálneho systému a trhu práce, ktorú pripravilo MPSVR SR.

Najmä vo vidieckych regiónoch, v ktorých bolo silné poľnohospodárstvo pretrvávajú problémami spojené s reštrukturalizáciou a transformáciou poľnohospodárstva a celej ekonomiky. To sa zákonite premietlo do výraznejších odvetvových a územných zmien, ktoré sa odrazili nielen v útlme zamestnanosti, ale aj v zmenených požiadavkách na pracovné miesta. Podstatne sa zmenila štruktúra dopytu po práci. Najmä tzv. periférne regióny východného a stredného Slovenska sú charakteristické nedostatočnou ekonomickou infraštruktúrou s vysokým podielom nezamestnaného poľnohospodárskeho obyvateľstva, ktoré bolo transformačnými zmenami najviac postihnuté. Tieto osoby vzhľadom k svojim štrukturálnym charakteristikám sa z hľadiska reintegrácie do trhu práce stávajú značne problémovou sociálnou skupinou.

Tabuľka 3.1.2.6: Vývoj miery nezamestnanosti

Územie	Miera nezamestnanosti podľa VZPS (%)				
	r. 1999	r. 2000	r. 2001	r. 2002	r. 2003
SR spolu	17,1	18,0	18,7	17,9	17,4
Mestské regióny	9,2	8,8	8,2	8,9	7,3
Vidiecke regióny	20,8	19,6	20,3	19,3	19,3

Prameň: Výsledky výberového zisťovania pracovných síl, ŠÚ SR

Miera nezamestnanosti vo vidieckych regiónoch je niekoľkonásobne vyššia ako nezamestnanosť v mestských regiónoch (v roku 2003 bola 2,6 krát vyššia) a vidiecka nezamestnanosť bola v tomto roku o 1,9 percentuálneho bodu vyššia ako priemer za SR.

Podnikateľské prostredie v SR sa neustále vyvíja. Charakterizuje ho pokles počtu družstiev a rast počtu obchodných spoločností, ktoré sú v skupine právnických osôb najpočetnejšie,

pričom však najväčší podiel na výmere obhospodarovanej pôdy si zachovali poľnohospodárske družstvá. Pokračujúci trend poklesu počtu družstiev a rastu obchodných spoločností súvisí najmä s pokračujúcou transformáciou vlastníckych vzťahov a so snahami koncentrovania vlastníckej štruktúry. Charakteristický je nerozvinutý trh s pôdou ako základný predpoklad podnikania, rozdrobené pozemkové vlastníctvo a malý pokrok v registrácii súkromného vlastníctva pôdy.

Slovenská republika má veľmi priaznivé podmienky pre využívanie obnoviteľných zdrojov energie. Je však potrebné zlepšiť využívanie a zhodnocovanie obnoviteľných energetických materiálov /drevné štiepky, slama, repka olejná, maštalný hnoj, ostatná biomasa a pod./. Najväčší podiel technicky využiteľného potenciálu má biomasa /44 %/. Z tohto pohľadu sa javí mimoriadne dôležitá podpora využitia obnoviteľných zdrojov energie predovšetkým zakladania energetických porastov na ornej pôde, čím by došlo k naplneniu cieľov stanovených vládou SR pre splnenie smernice EÚ o využívaní potenciálnych zdrojov energie, t.j. do roku 2010 vytvoriť podmienky pre 12 % podiel energie z obnoviteľných zdrojov na celkovej potrebe energie.

Na základe **SWOT analýzy k silným stránkam** poľnohospodárstva patrí vhodná veľkostná štruktúra poľnohospodárskych podnikov z hľadiska modernizačných investícií a potenciálnej konkurencieschopnosti. Ďalej je to tradícia obhospodarovania poľnohospodárskej a lesnej pôdy a dostatok pracovných síl na vidieku.

Medzi **slabé stránky** možno zahrnúť stagnujúci produkčný systém poľnohospodárskych subjektov charakterizovaný zastaranými a opotrebovanými budovami, zariadením a vybavením. Pretrvávajúca nízka prepojenosť poľnohospodárskeho na potravinársky sektor. V lesnom hospodárstve pretrvávajúca nedostatočne mechanizovaná ťažba v lesoch, zber lesných produktov a spracovanie dreva. Vlastníctvo lesov je rozptýlené a lesná cestná sieť je nedostatočne rozvinutá a udržiavaná.

K potrebám charakterizovaným v SWOT analýze v rámci agrárneho sektoru patrí modernizácia vybavenia, strojového parku, rekonštrukcia budov v poľnohospodárskom a potravinárskom priemysle. Týmto zároveň prispieť ku zvyšovaniu konkurencieschopnosti agropotravinárskeho a lesníckeho sektora a zvýšiť kvalitu potravinárskych výrobkov.

Za **ohrozenia** sa považujú:

- ekonomický rozvoj podnikov prebiehajúci prevažne v Bratislavskom kraji a ostatných regionálnych centrách /NUTS III/, čo je výsledkom hlavne s dostatočnej dopravnej infraštruktúry a výstavby priemyselných parkov, obchodných reťazcov a veľkých priemyselných parkov;
- vplyvom obchodných reťazcov sa oslabuje postavenie prvovýrobcov pri odbyte ich produkcie;
- zníženie konkurencieschopnosti agropotravinárskeho a lesníckeho sektora v súvislosti s nedostatočným tempom modernizácie a inovácií a nedostatočnou úrovňou odbornosti a informovanosti v týchto sektoroch;
- zvyšovanie nezamestnanosti na vidieku.

V rámci priority Spoločenstva zameranej na **zlepšenie konkurencieschopnosti poľnohospodárskeho a lesníckeho sektora** je hlavným cieľom SR zameranie na reštrukturalizáciu, informatizáciu, modernizáciu, inovácie a vzdelávanie v poľnohospodárstve, potravinárstve a lesníckom sektore.

Pri **identifikácii potrieb reštrukturalizácie a modernizácie** treba pozornosť sústrediť aj na stroje a zariadenia, kde všeobecne pretrváva problém celkového zastarávania technického parku v dôsledku nedostatočného tempa jeho obnovy. Investície sú taktiež potrebné do budov a stavieb, či už do výstavby nových alebo do rekonštrukcie existujúcich, ktorých cieľom je racionalizácia a skvalitnenie výrobného procesu v podnikoch. Podmienkou zvýšenia konkurencieschopnosti poľnohospodárskych podnikov je zvýšenie počtu fariem, ktoré nadobudnú moderné budovy, technologické vybavenie a inovácie. Je potrebné udržať a posilniť konkurencieschopnosť poľnohospodárskej prvovýroby a potravinárstva na domácom i zahraničných trhoch. Zabezpečiť zdravotnú neškodnosť a zvyšovanie kvality potravín pre zdravú výživu obyvateľstva.

Dopyt po inováciách v podnikateľskom prostredí môžeme charakterizovať ako nedostatočný. Prevláda slabá motivácia a informovanosť podnikov napomáhajúca zavádzaniu inovácií. Vzhľadom na zastaranosť budov, strojov a technológií v poľnohospodárstve, potravinárstve a lesníctve existuje značný potenciál na zavádzanie inovácií do týchto oblastí. V SR existuje pomerne dobre vybavená sieť vzdelávacích a poradenských inštitúcií, vysokých škôl a výskumných ústavov v SR a po skúsenostiach s implementáciou programu SAPARD, SOP PaRV a PRV možno konštatovať, že bude aj v novom programe zabezpečený dostatočný transfer nových poznatkov, vedomostí a zručností do praxe.